

CİHATÇI / FETİHÇİ DİN ALGISI VE BUGÜNE YANSIMALARI

MEHMET YAŞAR
SOYALAN



Kur'an; insanlık zulümden adalete, fakirlikten refaha, savaştan barışa, kölelikten özgürlüğe evrilsin diye bir adalet ve barış savunucusunun dilinden yeryüzüne dökülmüş, yeryüzünün vicdanında makes bulmuştu. Yine Kur'an, vicdanın, adaletin ve barışın timsali Muhammed Resulullah'ın ve arkadaşlarının örnek mücadelesiyle sözden davranışa/eyleme, davranıştan toplumsal düzene dönüşerek bir örneklik olarak yeryüzünde ete kemiğe bürünmüştü.

Kelimelerin ruha, ruhun ilke ve kurallara, bedenine cana, canın bedene kavuşması gibi Kur'an ayetleri, vicdanlı, adil, hakkaniyetli ve araçsallaştırıp, ötekileştirmeyen insanların hayatları olarak yeryüzünde tezahür etmeye başlayınca her renkten ve her anlayıştan vicdanlı insanlarda karşılığını buldu. Kılıç, ordu, devlet, rüşvet, ayrıcalık baskısı olmadan bu vicdanlı insanlar üzerinden dünyaya yayıldı.

Ne zaman işin içerisine kılıç girdi, asabiye ve ayrıcalık girdi, devlet girdi, çıkar girdi, işte o zaman işin içine maskeler de girdi. Maskelerin yüzlere geçirilmesiyle, kelimelerin ruhu, bedenlerin dili, yeryüzünün vicdanı, vicdanlıları kayboldu. Hakikat buharlaştı, "somut gerçeklik" ve "hayatın zorunlulukları", olması gerekenler olarak masaya yumruğunu vurunca, vicdan ve asıl olması gerekenler masadan sürüldü. Böylece "olması gereken" "hayatın acı gerçeklerine" yani reel politığe dönüştü.

Reel politik, "olması gereken" olarak kabul gördükten sonra yapılacaklar belliydi. Zaten on binlerce yıldır aynı dili konuşuyor aynı yöntemleri kullanıyordu. Bir kez daha Habil-Kabil örneğinde olduğu gibi vicdanlılar sürülüyor, "zor/kılıç" egemen oluyordu. Bir kez daha kardeşlerini "hayatın gerçekliğinde duygusallığa yer yoktur" diyerek avlıyordu.

"Reel politik" doğal değildi ve üstelik ruhu da yoktu veya onun ruhu başka bir ruha dönüşmüştü. Çünkü o, ancak kılıçların gölgesinde, mızrakların uçlarında yürüyebiliyor, egemenliği de militarist bir dil üzerinden ötekileştirerek kurulabiliyordu. Bahanesi her zaman hazır; "zamanın ruhu bunu gerektiriyordu". "Zamanın ruhu", aslında her zaman vardı ve insanoğlunun ilk defa topluluklar olarak yeryüzünde var olmasıyla birlikte ortaya çıkmıştı. Varlığını da o günden bu yana hep baskın bir şekilde sürdürüyordu.

"Reel politik'in her zamana, her coğrafyaya, her kültüre uygun/uyarlanabilecek kendi dili vardı. Bu, insanoğlunun aşınası olduğu bir dildi ve din, kültür, gelenek ve güç üzerine kuruluydu. Maskelerin ortaya çıkmasıyla devreye girdi ve o dil üzerinden oyunu yeniden kurdu. Eski dilin merkezinde vicdan, haklı olma ve adalet vardı, bunda ise reel politik denilen somut gerçeklik ve güç. Her algı bu çerçevede yeniden tanımlanıp üretilirdi.

İkinci ve üçüncü şahıslarla ilişkiler bu dil üzerinden kuruldu. Çok geçmeden meşrulaştırma araçları devreye girerek vicdanlar bastırıldı. Güçlü olmak haklı olmanın yegâne gerekçesiydi. Din bu araçların başında geliyordu ve en etkili olanıydı. Çok geçmeden din de bu yeni hayatın akışı içerisinde "reel gerçeklik"e göre yeniden tasarlandı. Bu yeni dini algı içerisinde öncelik, adalet değil, reel politiktir, yani gücün tahkim edilmesiydi. Barış ancak özgürlüklerin karşılığı olarak elde edilebilirdi ve seçilmişlik/ayrıcalık esastı.

KUR'AN NE DEDİ, MÜSLÜMANLAR NE YAPTI

Hız. Peygamber'in inşa etmeye çalıştığı adalet ve barış dilinin alfabesi Kur'an'dı. Kur'an, 23 yıllık bir süreçte bu dilin çerçevesini belirlemiş, Resulullah da uygulamaya koymuştu. Öncelik, bireyin zihninin buna hazır hale getirilmesi, arkasından aile ve toplumda barışın

tesis edilmesi idi. Bu ilişki biçimi sadece ilk muhatapların yaşadığı coğrafyadaki muhataplar için değil, tüm muhataplar için söz konusuydu. Adalet ve hakkaniyet ekseninde konuşmak ve anlamak esastı.

Bu esasları kabul edenlerle kardeş olundu, etmeyenlerle dokunulmazlık anlaşmaları yapıldı. Anlaşmalarını bozanlarla veya saldırganlarla da savaşıldı. Kabilelerinin, devletlerinin zulmünden kaçıp gelenlere kucak açıldı. Medine, mazlumların, mağdurların, tüm yeryüzü muhacirlerinin de vatanı oldu. Onlara Müslüman olmaları dayatılmadı, Müslüman olmadıkları için de ötekileştirilmediler.

Coğrafyanın sınırlar dışına fetih ve talan amaçlı çıkılmadı. Güç dilini konuşan egemenlere karşı kendi toplumunun can ve mal güvenliğini korumaya yönelik tedbirler alındı. Hiçbir zaman “*Sen benden değilsin, benim gibi düşünmüyorsun, öyleyse bana tabi olacaksın, bana cizye vereceksin, yoksa kılıçlar konuşur.*” denilmedi, bunun için seferler düzenlenmedi.

Çünkü düşüncesini, akletme, irade ve tercih edebilme hürriyeti, adalet ve ahlak/sorumluluk üzerine inşa eden İslam, toplumsal ilişkilerinin merkezine de sorumluluk/ahlak/ hesap verebilirlik, istişare ve adaleti koymuştu. Bireyler arasındaki denge ve adalet, onların hak ve hukukları da bu ilkelerin içselleştirilmeleriyle mümkün olacaktı. Onun için akletme ve sorumluluk bu anlayışın en temel iki sütununu oluştuyordu.

Resulün sağlığında bu ilkeler hayata geçirildi, tüm renkleri içine alan, kabile asabiyesinin ve etnik yapının bir ayrıcalık ve üstünlük oluşturmadığı, ekonomik ve siyasi güce itibar edilmeyen ve hak, hukuk, sorumluluk/takva, ahlak ve özgürlüklerin merkeze alındığı, kimlik ve kişilik sahibi eşit bireylerden meydana gelen yeni bir millet oluşturuldu. Adına da barışı, vicdanı, adaleti çağrıştırması nedeniyle İslam Milleti denildi.

SÜREKLİ SAVAŞ HALİ veya KADİR İNSANDAN MUKTEDİR TOPLULUKLARA

Ancak Resul sonrasında Müslümanları Arap Yarımadası’nın dışına çıkıp fetih hareketlerine başlayınca durum değişti.

Kesintisiz devam eden fetih hareketleri halife seçimi ve Ridde savaşları sırasında oluşan kırılganlıkların unutulup, yaraların sarılmasına yardımcı olmuş ise de asıl olumsuz yansımaları sonraki yıllarda ortaya çıktı. Ayrıca bu sürekli savaş/ “cihad” hali toplumsal sorunların nedenlerinin ve çözüm yollarının etraflı bir şekilde konuşulup tartışılmasına da imkân vermedi. Bu yolla bilinçli veya bilinçsiz temel bazı sorunların üstü örtülmüş oldu.

Müslüman coğrafyadaki bu sürekli savaş ve “cihad” hali, diğer pek çok toplumda olduğu gibi, Müslüman bireylerin geçiminin de “*ganimet*” olgusu üzerinden karşılanması sonucunu doğurdu ve Müslüman topluluklar askeri bir topluma dönüştü. Böylece yaşam biçimi farklı sınıfsal katmanların ortaya çıkmasına ve bir “*ganimet kültürü*”nün oluşmasına neden oldu. Hz. Ömer dönemiyle “*ganimet*” artık özellikle Arap Yarımadası kökenli Müslümanların yegâne geçim kaynağı haline geldi. Çünkü Hz. Ömer, “*cihad arzuları zarar görür*” diye bunların tarım ve ticaretle uğraşmalarını yasaklamıştı.

Bu “*fetihçi/savaşçı*” anlayışın oluşturduğu en temel sorunlardan birisi de gerçek anlamda bir “*şehir*”in kurulamamış olmasıdır. Çünkü hem yeni kurulan şehirler hem de eski şehirlere yapılan ekler ve yerleşim biçimi, savaşların bir yansıması olarak kabile merkezli olmak durumunda kalmıştı. Eskiden, cahiliye döneminde, vahasında veya çöldeki beldesinde bir kabile hiyerarşisi ve kültürü çerçevesinde, dolayısıyla kendi aralarında bir bütün olarak yaşayan kabileler, bu hiyerarşik yapılarını ve mevcut geleneklerini kendilerine ayrılan mahallelerde yaşamaya devam etmişlerdi. Her kabileye ayrı mahalleler tahsis edilmiş, buralarda çöldeki yaşam biçimlerini devam ettirmişlerdi. Böylece Arap Yarımadası’ndan/ çölden kadim dünyaya/ Mezopotamya’ya, Suriye’ye, İran’a, Mısır’a inip, buraların önemli ve tarihi şehirlerine yerleşen kabileler, bu yeni gettolarında/ vahalarında diğer kabilelerle ve şehrin

yerlileriyle tanışıp kaynaşmadan, kendileri kalarak, dışarıdakini de ötekileştirerek yaşamaya devam etmişlerdi.

Bu savaş konseptinin oluşturduğu güvenlik endişesi ve asimilasyon korkusu, kabile asabiyesinin kutsanması, Resul sonrasında ilk dönem Müslümanları'nın cahiliye/ kabile yerleşim, şehirleşme konseptine geri dönmelerine neden olmuştur. Daha sonraki yıllarda bu konsepti dini bir anlam yüklenmesi, bu konseptin İslami bir modelmiş gibi algılanması sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla bu durum, metropol boyutundaki şehirlerde bile, toplumların birbirinin yabancıları olarak ve öteki üretmek hayatlarını devam ettirmelerine yol açmıştır.

Böylece her toplum çölde olduğu gibi değişmeden, kendisi olarak kalmış, kaynaşma ve dayanışma oluşmamış, en önemlisi de bu toplumsal/ kabilesel yapı içerisinde bireyler/kişiler kabilenin bir dolgu malzemesi, bir neferi, savaşçısı olmaları dışında bir görev üstlenememişlerdir. Elde edilen zenginlikte bu kabile algısı ve geleneği içerisinde tüketilmiştir. Yani gerçek anlamda, sorumluluk sahibi, kendi tercihleri bulunan bir birey inşa edilememiştir. Başta İslam'ın (Kur'an ve Resul'ün) inşa ettiği, sorumluluk sahibi bu birey, daha sonraki algı, anlayış ve uygulamalar sonucunda hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Öyle ki, sürekli fetih ve savaş içerisinde olmak, onların sorgulama ve öğrenme duyularının dumura uğramasına neden olmuş, bunun sonucu olarak cephe gerisinde ve evlerinde bulundukları dönemlerde bile bir asker gibi düşünmeye başlamışlardır. Otoriter yapı, ast-üst ilişkisi ve dikey hiyerarşik yapılanma onlar için hayatın doğal bir yansıması olarak algılanmaya başlanmıştır. İşte Müslüman zihnindeki ve toplumsal yapılanmasındaki bu otoriter ve baskıcı yapının önemli bir nedeni de İslami bir şart olarak ortaya konan bu "*sürekli cihad/ sürekli savaş*" içinde yaşama durumudur.

Cihadın, kıtal ve savaş olarak algılanıp anlatılması, mücadele, cehd ve cihad kavramlarının içinin boşaltılmasına, dolayısıyla

esas cihadın Müslümanca yani İslam'ın amaçlarını kavrayıp ona uygun olarak mütevazî bir şekilde yaşamak olduğunun unutulmasına/ unutturulmasına neden olmuştur.

Baştan beri anlatmaya çalıştığımız pek çok olay ve durumlarımız, Müslümanları, İslam'ın bilinç, sorumluluk ve özgürlük üreten ortamından uzaklaştırarak, tepkisel, içe dönük, kendine güvenmeyen, öteki üreten ve ürettiği bu ötekiyi sürekli kendisine düşman gören bir algının oluşmasını sağlamış. Bu nedenle bu algı, onun güvenlik eksenli ve otoriter merkezli bir dünyaya kaymasına neden olmuştur.

Öyle ki, İslam'la birlikte şekillenen ve "*çevresiyle barış içinde yaşayan*" ve "*sorumluluk sahibi*" insandan, "*çevresine hükmeden*", ahlak ve adaleti değil "*gücü ve mülkü önemsemeyen*", "*kadir-i mutlak insan*"a dönüşmüştür. İlk dönemde üretilen, "*insanın Allah'ın halifesi olması*" tezi de bu kadiri mutlak insanın tezahüründen başka bir şey değildi.

Bu geriye doğru evrilme sadece insanın zihinsel serüveniyle sınırlı kalmamış, yapıp ettiklerine yansıdığı gibi, kurduğu yapılar, ortaya çıkardığı ürünler de bu yönde olmuştur. Üstelik tüm bunlar, insana irade ve seçme hakkı vermeyen, adaletinden değil, gücünden emin olamayacağımız kadiri mutlak Allah anlayışını merkeze alan, mutlak itaatçi ve bireyin iradesini yok sayan Cebriyeci bir anlayışın gölgesinde olup bitmiştir.

Bu nedenle böyle bir anlayıştan ve böyle bir ortamdaki özgür irade ve sorumluluk sahibi bir birey değil, kalabalığı/orduyu tamamlayan bir nefer, bir asker çıkmıştır. Doğal olarak onların toplumsal yapılanmaları ve yapılanma biçimleri de tepeden aşağıya/ dikey/piramit biçiminde şekillenmiştir. Bu yapılanmalar doğal bir sürece değil zora dayandığı için, yapılanmaları da kaçınılmaz olarak bu şekilde gerçekleşmiştir. Oysa doğal ve sorumluluk eksenli bir yapılanma, ast-üst /dikey şeklinde değil, yatay ve iş bölümünü esas alarak inşa edilirdi, dolayısıyla öteki ve düşman da üretmezdi.

Düşman üretmediği gibi, kendini düşman olarak tanımlayanlara da ayna olarak, kendilerine bakmalarını ve özeleştiri yapmaları imkânını sağlar, adil olmaktan kimseye zarar gelmeyeceğini bir süreç içinde onlar da öğrenirlerdi.

Bugüne geldiğimizde de benzer bir manzara ile karşılaşırız. Bütün teknolojik yeniliklere, “*siyasi ve sosyal devrimler*”e rağmen şehirlerin yapısında, daha çok şişmesi dışında fazla bir değişiklik olmamıştır. Özellikle göçün devasa boyutlara ulaştırdığı bugünün metropollerindeki manzaranın bu geçmiş dönemdeki şehirlerin yapısından pek de farklı olmadığı görülmektedir.

Bundan dolayıdır, ataerkil kabile anlayışlarının ve otoriter hayat algısının devam ettiği bu yerleşim birimlerinde özgür düşünceli ve sorumluluk sahibi bireyler yetişmemektedir. Kendisini, kendi fikir ve eylemleri ile değil kabile/ aşiret, cemaat aidiyeti üzerinden tanımlamakta, kendisini bu yapılar ve bu yapıların ürettikleri üzerinden var kılmaktadır. Günümüzde modern kabileler olarak adlandırabileceğimiz ulus devletlerin birey ve toplum üzerindeki yansıması da bundan farklı değildir. Bu nedenle ulus devletler dâhil, bu tür yapılanmalardan birey değil, birer nefer, fedai ve emir eri çıkmaktadır.

BUGÜN NE DURUMDAYIZ

Bugüne geldiğimizde kendilerini İslam ile ilişkilendiren yapılanmaların, devletlerin, cemaatlerin, grupların hepsinin;

1- Lider merkezli, hiyerarşik/piramit biçiminde/ dikey yapılanmaları ve istişareden uzak oluşları,

2- Ötekileştiren ideolojik nitelikleri ve

3-*Bireyin iradesini ortadan kaldırmaları konusunda tüm Müslümanlar hemfikirdir. Ancak bu hem fikirliğin ne anlama geldiği konusunda Müslümanlar hemfikir değildirler.* Şöyle ki; bu üç şıkta ifade edilen durum, Müslümanların kahr ekseriyetince, doğal ve olması gereken bir durumdur, üstelik onlara göre İslami olan da budur. Yani, lider merkezli olma, ötekileştirme ve bireyin iradesizliği zaten olması gereken bir şeydir.

Bunlar egemen/resmi İslam algısının da özünü oluştururlar. Bizim de içinde bulunduğumuz azınlığı temsil eden insanlar için ise durum probleme işaret eder ve iki boyutludur. Geçmişteki ve günümüzdeki yapılanmaların böyle oldukları doğrudur ancak bu durum, olması gereken olmadığı gibi İslami olan da değildir. Yani bunlar toplumsal sorunlarımızın en problemli alanlarını oluştururlar.

Bugüne geldiğimizde günümüzdeki yapılanmaların hiyerarşilerindeki katılık ve lider sultanı tüm teknolojik yeniliklere ve dünyanın bireylerin avuçları içerisinde olmalarına rağmen eskisini aratacak düzeyde olduğunda şüphe yoktur. Tüm bu teknolojik yenilikler şeffaflığı ve özgürlüğü değil, bağımlılığı ve sorgulanmazlığı tetiklemektedir.

Liderler ve cemaatlerin önderleri de bu durumdan sonuna kadar yararlanmaktadırlar. Bu açıdan baktığımızda modern görünümlü pek çok sivil toplum örgütlerindeki yapılanmaların da geleneksel hiyerarşi içerisinde oluştuğunu görürüz. Modern bir görüntü arz eden onlarca komite, komisyon ve çalışma grubu, doğal bir iş bölümüne ve bir istişarenin varlığına işaret etmez.

Bu komiteler daha çok emir komuta zincirinin bir parçası olarak, emri hayata geçirmek için vardır. Dolayısıyla buralardan çıksa çıksa en iyimser haliyle, lideri, ya da cemaat veya yapıyı kutsayan, bir arı kolonisindeki işçi arılar ve işçi arılar düzeni çıkar.

Günümüzde belki eskisinden farklı olarak cemaat/ yapı ve müntesip/üye ilişkilerini, onların aidiyetini, algı ve doğmalardan çok dünyevi çıkarların belirliyor olmasıdır.

Yapı ve cemaatlerin bu özelliği, onların üye bulmalarını ve üyelerin onları sahiplenmelerini kolaylaştırdığı bir gerçektir. Ancak bu sahiplenmelerin nitelikten çok bir niceliğe işaret ettiği de başka bir gerçek olsa gerektir.